

І.В. Зорницька

м. Житомир

РИСИ БАРОКОВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПАРАДОКСУ У ДРАМАТУРГІЇ ДЖОНА ФОРДА

В епоху Ренесансу зразком для наслідування стають культурні здобутки античності в найширшому розумінні останньої, які вступають у складну взаємодію з християнською традицією. Синтез цих двох світоглядних систем дав поштовх до виникнення таких унікальних явищ як утопія, християнський гуманізм та сенсуалізм, а дещо пізніше породив і реакцію на них у вигляді Реформації. [1: 1-40] Узявши за зразок для наслідування античні літературні твори, епоха Відродження перейняла й античну любов до парадоксу. Ренесансні автори виокремлюють цю фігуру через її здатність піддавати сумніву загальноприйняті думки та окремі усталені істини. Через Аристотеля і Ціцерона парадокс проникає в ренесансну поезію, прозу і драму [3: ix-xi]. Найяскравіше культурологічний парадокс доби Ренесансу проявився у творчості Джона Форда, яка ознаменувала собою кризу гуманізму. Використовуючи мелодраматичні ефекти жанру кривавої трагедії, яка відома з часів Сенеки, трагедії Форда змальовують суспільство, яке дійшло до крайнього ступеня морального занепаду. Барочна поетика не знає відмінностей між піднесеним почуттям і нищими бажаннями, вона поєднує високе і земне, створюючи своєрідний культ пристрасті, в якому чуттєве пов'язане з містичним. Саме в такій манері написані трагедії Джона Форда – вони сповнені екзальтованого почуття, передчуття смерті, меланхолії. В основі трагедії «Розбите серце» лежить сюжетний парадокс, який заснований на любовній інтризі: між Пентеєю та Оргілою вирують пристрасті, але брат дівчини розриває її заручини з коханим і видає заміж за ненависного їй Бассанія, якому Пентея формально зберігає вірність, всією душею кохаючи Оргілу. Нездатна подолати таке напруження і розв'язати протиріччя між почуттям та обов'язком, дівчина втрачає розум і гине, Оргіл мстить їй братові, вбиваючи його, а потім сам іде на смерть. Не в змозі перенести смерть свого

коханого Ітеокла, Каланта також помирає. *«Лихії, пане мій, часи. І чоловіка / Жбурляє, мов ту тріску...»* – такими словами з п'єси можна виразити лейтмотив усієї творчості Джона Форда [5]. Ортодоксальний ренесансний мотив нещасного кохання й утвердження життя навіть ціною смерті набуває парадоксального звучання в трагедії Форда «Шкода, що вона блудниця». Молоді люди – Джованні й Анабелла – покохали одне одного, але не можуть бути разом через те, що вони брат і сестра. Вже на початку п'єси отець Бонавентура попереджує молодого чоловіка про те, що його нездорове захоплення призведе до трагедії. Однак при цьому парадоксально звучить думка няньки Анабелли, старої тітки Путани:

«Тобі нічого соромитися. То й що з того, що він тобі брат? Передусім він чоловік. Хіба не так? І якщо молоду жінку охоплює пристрасть, то вона має повне право віддатися будь-кому, нехай він буде брат, сват чи й власний батько» [5].

Це твердження є прикладом іронічного парадоксу, оскільки воно розраховане на те, щоб спричинити прямо протилежний ефект, тобто змусити глядача відчувати відразу до таких звичаїв і зайняти протилежну позицію. Падіння моралі в суспільстві змальоване і в іншій ситуації: один із головних персонажів п'єси використовує парадокс для того, щоб уникнути відповідальності [2: 276-281]. Соранцо відмовляється виконувати свої обіцянки, які дав вдові Іпполіті, мотивуючи це тим, що цілі, які він переслідував, були неблагородними, а отже виконати такі обіцянки було б також неблагородно. Падіння моралі описане й у сцені суду над Грімальді. Через ревності герой намагався вбити Соранцо, але помилково заколов шпагою Бергетто, проте він не отримує справедливого покарання, на яке очікують присутні. Кардинал виправдовує старого вояку і бере його під свій захист, керуючись лише тим фактом, що Грімальді – аристократ за походженням. *«Как видно, справедливость отлетела к Небесам. / К нам, грешным, не желает возвращаться»*, – сумно констатує Флоріо [5]. Дія поступово набирає обертів, на сцені множаться трупи й усе прямує до трагічної розв'язки: Іпполіта

помирає від власної отрути, бандити піддають тортурам Путану, Джованні вбиває сестру власними руками, щоб не віддавати її Саранцо для наруги, і виносить гостям її серце на вістрі кинджала, не витримавши зізнання сина, помирає Флоріо, а Васко за допомогою найманців вбиває Джованні. Песимістично звучать останні рядки трагедії, в яких немає ані поради, ані надії. Джон Форд констатує, що сучасне йому суспільство невиліковно хворе, його роз'їдають різноманітні вади, але виходу із цього глухого кута він не бачить:

*«Но, право, никогда доньше
Кровосмешенье и кровопролитье
Не сочетались в столь дурном союзе.
Благоуханный юности цветок
Страсть сорвала, несчастий повитуха,
Бесчестия и гибели пророк.
Увы! Увы! Как жаль, что она шлюха!»* [4].

Чверть століття, яка минула від часу смерті Шекспіра до парламентської заборони на публічні виступи в 1642 році, була позначена кризою ренесансного світогляду. Драматична творчість Джона Форда є яскравим зразком історико-культурного парадоксу епохи Відродження, оскільки в ній поряд із переосмисленням та переінтерпретацією тих тем та мотивів, які розвивали Вільям Шекспір, Крістофер Марло та Бен Джонсон, присутня і різка критика тогочасного суспільства, яке так і не спромоглося втілити в життя гуманістичні ідеали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bruce S. The Renaissance Literature Handbook / S Bruce, R. Steinberger. – London : Continuum, 2009. – 233 p.
2. Hattaway M. A Companion to English Renaissance Literature and Culture / M. Hattaway– Oxford : John Wiley & Sons, 2008. – 792 p.
3. Wilson E. J. Encyclopedia of the Enlightenment / E. J. Wilson, R. P. Hanns. – New York : Infobase Publishing, 2004. – 670 p.
4. Форд Дж. Как жаль, что она шлюха [Електронний ресурс]– Режим доступу : www.theatre-library.ru/files/f/ford/ford_1.doc

5. Форд Дж. Разбитое сердце [Электронный ресурс] – Режим доступа :

http://lib.misto.kiev.ua/INOOLD/FORD/ford_broken_heart.txt